

AUTORIÕIGUSEST MUUSEUMIDELE

Kärt Nemvalts
Justiitsministeerium

17.04.2015
Tallinn
Muuseumitöötajate koolitus

INTELLEKTUAALSE OMANDI MÕISTE

- * **Termini “intellektuaalne omand”** rahvusvaheliselt aktsepteeritav **määratlus** on antud Ülemaailmse Intellektuaalse Omandi Organisatsiooni (**WIPO**) **asutamise konventsiooni artiklis 2**, mille kohaselt sisaldab “intellektuaalne omand” õigusi, millest tulenevalt saab kogu valdkonna jaotada kolmeks:
- * **Autoriõigus**
- * **Autoriõigusega kaasnevad õigused**
- * **Tööstusomand**

RAHVUSVAHELISED LEPINGUD

- * **Berni kirjandus- ja kunstiteoste kaitse konventsioon (1886)**, Eesti taasühines 1994. a.
- * **WIPO autoriõiguse leping (1996)**, Eesti ühines 2010. a.
- * **Teose esitaja, fonogrammitootja ja ringhäälinguorganisatsiooni kaitse rahvusvaheline konventsioon (1961)**, Eesti ühines 2000. a.
- * **Fonogrammitootjat fonogrammi loata paljundamise vastu kaitsev konventsioon (Genf, 1971)**, Eesti ühines 2000. a.
- * **WIPO esitus- ja fonogrammileping (1996)**, Eesti ühines 2010. a.
- * **Intellektuaalomandi õiguste kaubandusaspektide leping (TRIPS-leping, 1994)**, Eesti on liige alates 1999. a.
- * **WIPO audiovisuaalsete esituste leping (Peking, 2012)**.
- * **WIPO pimedate ja nägemispuudega isikute kaitse leping (Marrakeš, 2013)**.

EUROOPA LIIDU ÕIGUSAKTID (1)

- * Direktiiv 96/9/EÜ **andmebaaside** õiguskaitsse kohta.
- * Direktiiv 2009/24/EÜ **arvutiprogrammide** õiguskaitsse kohta (kodifitseeritud versioon).
- * Direktiiv 2001/84/EÜ algupärase kunstiteose autori õiguse kohta saada **hüvitist edasimüügi** korral.
- * Direktiiv 93/83/EMÜ, teatavate **satelliitlevile ja kaabli** kaudu taasedastamisele kohaldatavaid autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi käsitlevate eeskirjade kooskõlastamise kohta.
- * Direktiiv 2006/116/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste **kaitsse tähtaja** kohta (kodifitseeritud versioon); muudetud direktiiviga 2011/77/EL.

EUROOPA LIIDU ÕIGUSAKTID (2)

- * Direktiiv 2006/115/EÜ **rentimis- ja laenutamisõiguse** ja teatavate **autoriõigusega kaasnevate õiguste** kohta intellektuaalomandi vallas (kõdifikatsioon).
- * Direktiiv 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta **infoühiskonnas**.
- * Direktiiv 2012/28/EL **orbteoste** teatud kasutusviiside kohta.
- * Direktiiv 2014/26/EL autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste **kollektiivse teostamise** ning muusikateose internetis kasutamise **õiguse multiterritoriaalse litsentsimise** kohta siseturul.
- * Direktiiv 2003/98/EÜ **avaliku sektori valduses oleva teabe taaskasutamise** kohta, muudetud direktiiviga 2013/37/EL.

EESTI ÕIGUSAKTID

- * **Autoriõiguse seadus (AutÕS)**, jõustus 12.12.1992, viimati muudetud 29.10.2014.
- * Vabariigi Valitsuse 17.01.2006. a. määrus nr 14 – nn **tühja kasseti määrus**.
- * Vabariigi Valitsuse 13.07.2006. a. määrus nr 159 – **reprograafiline reprodutseerimine** (muudetud 2009).
- * Vabariigi Valitsuse 11.02.2005. a. määrus nr 29 – **teoste avalik laenutamine** (muudetud 2009).
- * Kultuuriministri 10.11.2006. a. määrus nr 5 – **riigile pärimise teel üle läinud autoriõiguste teostamise eest saadud tasust stipendiumite maksmine**.

RAHVUSVAHELISED LEPINGUD TULEMAS? (1)

- * Working Document /.../ Towards an Appropriate International Legal Instrument (in whatever form) on **Exceptions and Limitations for Libraries and Archives** (SCCR/27/REF/SCCR/26/3).
- * Provisional Working Document Towards an Appropriate International Legal Instrument (in Whatever Form) on **Limitations and Exceptions for Educational, Teaching and Research Institutions and Persons with other Disabilities /.../** (SCCR/27/REF/SCCR/26/4PROV).
- * Draft Treaty on the Protection of **Broadcasting Organizations** (SCCR/27/2).

RAHVUSVAHELISED LEPINGUD TULEMAS? (2)

- * WIPO valitsustevaheline komitee (*Intergovernmental Committee, IGC*) rahvusvahelise lepingu läbirääkimiseks **traditsiooniliste teadmiste, traditsiooniliste kultuuriliste väljendusvormide (folkloori) ja geneetiliste ressursside** kaitseks.
- * Traditsiooniliste kultuuriliste väljendusvormide kaitset puudutav dokumendi viimane versioon (WIPO/GRTKF/IC/27/5).

EUROOPA LIIDU ALGATUSED (1)

- * ***Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future. A Reflection Document of DG INFSO and DG MARKT (22.10.2009).***
- * ***Europe 2020 Strategy (2010).***
- * ***A Digital Agenda for Europe (COM (2010) 245), 19.05.2010.***
- * ***A Single Market for Intellectual Property Rights – Boosting creativity and innovation to provide economic growth, high quality jobs and first class products and services in Europe (COM (2011) 287 final), 24.05.2011.***

EUROOPA LIIDU ALGATUSED (2)

- * *Green Paper on the **online distribution of audiovisual Works** in the European Union: opportunities and challenges towards a digital single market (COM (2011) 427 final).*
- * *The communication on Content in the Digital Single Market (COM (2012) 789 final) – **Licenses for Europe.***

EUROOPA LIIDU ALGATUSED (3)

- * Euroopa litsentsimise algatuse (COM (2012) 789 final) järeltegevused:
- * 1) 13.11.13 avaldati **õiguste omajate nõ „lubadused“** legaalse sisu kättesaadavuse parandamiseks (*„Licences for Europe – ten pledges to bring more content online“*).
- * 2) 05.12.13 algatati **avalik konsultatsioon** (*Public Consultation on the review of the EU copyright rules*), vastuste esitamise tähtaeg oli 05.03.2014.

EUROOPA LIIDU ALGATUSED (4)

- * Avalikule konsultatsioonile laekus ligi **11 000 vastust**, s.h. 11 liikmesriiki (ka Eesti).
- * EK planeeris juunis 2014 avalikustada **konsultatsiooni tulemustele põhineva Valge Raamatu**.
- * Nüüdseks asendunud **autoriõiguse reformipaketi avaldamise kavaga**, tähtaeg 2015 teine pool (territoriaalsuse küsimus, vaba kasutuse teatud juhud jms).

AUTORIÕIGUSE OLEMUS

- * Selge **vahe autoriõiguse ja omandiõiguse** vahel.
- * Omandiõigus kui asjaõiguse üks liik (TsÜS, AÕS).
- * Autoriõigus ja autoriõigusega kaasnevad õigused kui intellektuaalse omandi liigid (AutÕS).
- * AutÕS § 16 – **autoriõigus teosele kuulub autorile sõltumata sellest, kellel on omandiõigus sellele materiaalsele objektile, milles teos on väljendatud.**

MIDA KAITSTAKSE AUTORIÕIGUSEGA

- * **TEOS** - mis tahes **originaalne** tulemus **kirjanduse, kunsti või teaduse valdkonnas**, mis on väljendatud mingisuguses **objektiivses vormis** ja on selle vormi kaudu **tajutav ja reprodutseeritav**. Teos on originaalne, kui see on autori enda intellektuaalse loomingu tulemus.
- * **Näidisloetelu** AutÕS § 4 lg 3 – ilukirjandus-, publitsistika-, poliitika-, haridusalased jms kirjalikud teosed, arvutiprogrammid, teadusteosed, kõned, loengud, stsenaariumid, muusikateosed, koreograafiateosed, filmid, lavastused, disaini- ja moekunstiteosed, audiovisuaalsed teosed, fotod, tarbekunstiteosed jne.
- * **Teose loomise vaheetapid** ka kaitstud (AutÕS § 4 lg 4).

MIDA AUTORIÕIGUSEGA EI KAITSTA

- * AutÕS § 5 kohaselt on **intellektuaalse tegevuse tulemused, millele AutÕS ei kohaldata**
 - 1) ideed, kujundid, mõisted, teooriad, protsessid, süsteemid, meetodid, kontseptsioonid, printsiibid, avastised, leiutised jms intellektuaalse tegevuse resultaadid, mis on kirjeldatud, selgitatud või muul viisil väljendatud teoses;
 - 2) rahvaloominguteosed;
 - 3) õigusaktid ja haldusdokumendid (seadused, seadlused, määrused, põhimäärused, juhendid, käskkirjad) ning nende ametlikud tõlked;
 - 4) kohtulahendid ning nende ametlikud tõlked;
 - 5) riigi ametlikud sümbolid ja organisatsioonide sümboolika (lipud, vapid, ordenid, medalid, märgid jne);
 - 6) päevauudised;
 - 7) faktid ja andmed;
 - 8) ideed ja põhimõtted, millele rajanevad arvutiprogrammi elemendid, kaasa arvatud programmi kasutajaliidese aluseks olevad ideed ja põhimõtted.

KAITSE TEKIMINE

- * Teose eesmärk, väärtus, konkreetne väljendusvorm või fikseerimise viis ei saa olla aluseks autoriõiguse mittetunnustamisele (AutÕS § 6).
- * **Autoriõigus teosele tekib selle loomisega** – see on hetk, kui teos on väljendatud mingis objektiivses vormis, mis võimaldab teose tajumist ja reprodutseerimist (AutÕS § 7 lg 1-2).
- * Autoriõiguse tekkimiseks ning teostamiseks **ei ole vaja teost registreerida**, deponeerida või täita mõnda muud formaalsust (AutÕS § 7 lg 3).
- * Autoriõigus **tekib nii avalikustatud kui avalikustamata teosele** (AutÕS § 8).

KAITSTUSE PRESUMPTSIOONID

- * **Teose** kaitstuse presumptsioon (AutÕS § 4 lg 6). Teose kaitstust autoriõigusega eeldatakse, v.a. kui esineb seda välistav ilmne asjaolu.
- * **Autorsuse** presumptsioon (AutÕS § 29). Isiku, kes avaldab teose oma nime all või oma üldtuntud pseudonüümi või autorimärgi all, autorsust eeldatakse, kuni pole tõendatud vastupidist.
- * **Tõendamiskoormis lasub vaidlustajal.**

KELLELE ÕIGUSED KUULUVAD

- * Üldreeglina kuuluvad autori isiklikud ja varalised õigused algselt alati teose autorile, kelleks on **füüsiline isik või füüsilised isikud**, kes on selle teose loonud. Autoriõigus teosele, mille on loonud kaks või enam isikut (**autorite kollektiiv**) oma ühise loomingulise tegevusega, kuulub selle autoritele ühiselt.
- * **Juriidilisele isikule (või riigile)** kuuluvad autoriõigused vaid sellistel konkreetsetel juhtudel, kui see on AutÕSga ette nähtud, nagu näiteks **töökohustuste täitmise korras loodud teosed**, mil autori varalised õigused lähevad üle tööandjale, kui (töö)lepingus ei ole ette nähtud teisiti. Ka **audiovisuaalse teose** puhul lähevad varalised õigused produtsendile üle.
- * **Pärijad.**
- * Õigused teose kasutamiseks saab **lepingu sõlmimisega** (AutÕS VII peatükk – teose kasutamine).

KUIDAS SAAB ÕIGUSTE OMAJAKS MUUSEUM (1)

TÖÖLEPING

- * **Töölepingu** alusel muuseumis töötavate isikute poolt tööülesannete käigus loodud teoste osas lähevad autori **varalised õigused** automaatselt üle tööandjale (AutÕS § 32).
- * **Isiklikele õigustele see säte ei laiene**, s.t. õigus teose muutmisele ja teose lisadele kui isiklikud õigused üle ei lähe. Töölepingutes sätestada isiklike õiguste üleminek tööandjale või tähtajatu ainulitsents teatud isiklike õiguste teostamiseks.
- * **Autor ise võib tööülesannete täitmise korras loodud teost kasutada**, näidates ära tööandja nime või nimetuse: 1) tööülesannetega ettenähtud eesmärgil ainult tööandja eelneval nõusolekul ning 2) muul eesmärgil, kui töölepingus ei ole teisiti ette nähtud.

KUIDAS SAAB ÕIGUSTE OMAJAKS MUUSEUM (2) TÖÖLEPING

- * Muuseumi töötajate poolt töökohustuste täitmise käigus loodud **andmebaasid**, kus museaalid on kindlate kriteeriumide järgi katalogiseeritud vms – andmebaas kui teoseliik (kui on töötaja intellektuaalse loomingu tulemus) on kaitstav, varalised õigused lähevad üle tööandjale.
- * Kui andmebaasi sisu valik või selle ülesehitus ei ole originaalne looming, siis saab kaitsta **sui generis andmebaaside** regulatsiooniga (AutÕS VIII.1. peatükk).
- * Kui andmebaasi sisuks olevad museaalid on autoriõigusega kaitstavad teosed, siis tuleb nende kasutamiseks saada luba.

KUIDAS SAAB ÕIGUSTE OMAJAKS MUUSEUM (3)

TÖÖVÕTULEPING

- * **Töövõtulepinguga** ei omanda muuseum automaatselt autoriõigusi tellitud teosele (nt uuringud, aastaraamatud, loengud, fotod vms).
- * Seega peaks muuseumi kasutushuvi korral sisalduma töövõtulepingus ka punkt autoriõiguste ülemineku või (ainu)litsentsi andmise kohta.
- * Muul juhul tuleb tellitud teose hilisem kasutamine (kopeerimine, digitaliseerimine, võrgukeskkonda laadimine vms) kooskõlastada tellitud teose autoriga.

KUIDAS SAAB ÕIGUSTE OMAJAKS MUUSEUM (4) LITSENTSILEPING, ÕIGUSTE ÜLEANDMINE

- * Muuseumile **isikute poolt üle antud materjalide** osas ei omanda muuseum autoriõigusi automaatselt – autoriõiguse ja asjaõigusliku omandiõiguse vahetegu (AutÕS § 16, § 57 lg 2).
- * Järelikult saaks muuseum sellisel juhul õigused kokkuleppega, milles sätestatakse kas õiguste üleminek või tähtajatu ainulitsents kõigi õiguste teostamiseks.
- * Kui niisugust lepingut ei ole, siis ei ole muuseumil õigust ka museaalide kasutamise eest kolmandatelt isikutelt nt autoritasu nõuda.

PSI-DIREKTIIVI NÕUDED (1)

- * Direktiiv 2003/98/EÜ **avaliku sektori valduses oleva teabe taaskasutamise** kohta, muudetud direktiiviga 2013/37/EL.
- * Art 1(2)b kohaselt ei kohaldu taaskasutamist puudutavad nõuded materjalidele, mille osas on kolmandatel isikutel intellektuaalomandi õigused.
- * Artikkel 3 kohaselt peavad need materjalid, mille õigused kuuluvad mäluasutusele, olema teatud tingimustel taaskasutatavad.

PSI-DIREKTIIVI NÕUDED (2)

- * **Muuseumiseadus § 16:**

- * (1) Museaali digitaalne kujutis, digitaalne museaal ning museaali ja digitaalset kujutist kirjeldavad andmed tehakse üldsusele juurdepääsupiiranguta kättesaadavaks muuseumide andmekogu kaudu, arvestades autoriõiguse seadusega ja isikuandmete kaitse seadusega ettenähtud tingimusi.
- * (3) Muuseumide andmekogus kättesaadavaks tehtud museaali digitaalset kujutist, digitaalset museaali ning museaali ja digitaalset kujutist kirjeldavaid andmeid võib kasutada tasuta, muuseumilt luba küsimata ja levitamisiiranguta, arvestades autoriõiguse seadusega ettenähtud tingimusi ning viidates museaalile ja muuseumile, mille muuseumikogusse kasutatav digitaalne kujutis või digitaalne museaal kuulub.

AUTORILE KUULUVAD ÕIGUSED ÜLDIST

- * Autoriõiguse sisu moodustavad isiklikud õigused ja varalised õigused (AutÕS § 11 lg 1).
- * Isiklikud õigused ei ole üleantavad, kuid on litsentseeritavad (AutÕS § 11 lg 2).
- * Varaliste õiguste puhul võimalikud mõlemad tehingud (AutÕS § 11 lg 3).

AUTORILE KUULUVAD ISIKLIKUD ÕIGUSED

- * **ISIKLIKUD ÕIGUSED** (AutÕS § 12) :
- * 1) õigus autorsusele,
- * 2) õigus autorinimele,
- * 3) õigus teose puutumatussele,
- * 4) õigus teose lisadele,
- * 5) õigus autori au ja väärrikuse kaitsele,
- * 6) õigus teose avalikustamisele,
- * 7) õigus teose täiendamisele,
- * 8) õigus teos tagasi võtta,
- * 9) õigus nõuda oma autorinime kõrvaldamist teoselt.

AUTORILE KUULUVAD VARALISED ÕIGUSED

- * **VARALISED ÕIGUSED** (AutÕS § 13):
- * 1) õigus teose reprodutseerimisele,
- * 2) õigus teose levitamisele (levitamisõiguse ammendumine),
- * 3) õigus teose tõlkimisele,
- * 4) õigus teose edastamisele,
- * 5) õigus teose kohandamisele ja töötlemisele,
- * 6) õigus teose kogumikele,
- * 7) õigus teose avalikule esitamisele,
- * 8) õigus teose eksponeerimisele,
- * 9) õigus teose üldsusele kättesaadavaks tegemisele;
- * 10) õigused seoses arhitektuurse projekti, disaini-, tarbekunstiteose vms projekti teostamisega.

TEOSTE KASUTAMINE

- * **Lepingu alusel** kasutamine (õiguste **üleandmine** või **litsentsilepinguga** saadud luba). Litsentsileping võib olla ainu- või lihtlitsentsileping (ka CC-litsentsileping).
- * **Seaduse alusel saadud õiguste raames** kasutamine (tööandja, audiovisuaalse teose produtsent, kollektiivse teose looja).
- * AutÕS IV peatükis nimetatud **vaba kasutuse** sätete alusel kasutamine.
- * Teose kasutamine **peale kaitsetähtaja möödumist**.

AUTORILEPING

- * AutÕS §§ 48-56 erisätted, VÕS §§ 368-374 (litsentsileping), VÕS §§ 635-657 (töövõtuleping) jms.
- * **Autorilepingu sisu** (AutÕS § 48.1): autorilepingus fikseeritakse teose kirjeldus, üleantavad õigused, õigused, mille osas antakse luba ning litsentsilepingu liik (s.h. all-litsentsi andmise võimalus), teose kasutamise viis ja territoorium, lepingu kehtivuse aeg ja teose kasutamise algustähtaeg, autoritasu maksmisega seonduv.

AUTORILEPING (2)

- * **Autorilepingu vorm** (AutÕS § 49): autorileping tuleb sõlmida kirjalikus vormis (allkirjastatud, ka digiallkirjastatud). Lihtlitsentsi võib anda ka kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis (e-post, Skype vms).
- * Riigikohtu lahend asjas 3-2-1-124-06, mille kohaselt loa esituse kasutamiseks võib anda ka suuliselt.
- * Kas laieneb ka teiste õiguste objektide kasutamiseks loa andmisel – praktikas kasutatakse.

CREATIVE COMMONS

- * **Creative Commons (CC) litsentsid:** kehtivasse autoriõiguse süsteemi sobituv loa andmise viis, ei loo alternatiivset “autoriõiguse süsteemi”.
- * CC litsents on luba, millega autor lubab oma loomingut kasutada CC-litsentsis toodud tingimustel.
- * **6 erinevat litsentsi.**
- * Vt lähemalt CC-litsentside eestindamisest ning litsentsiliikidest: <http://www.creativecommons.ee/>

OPEN ACCESS

- * **Open Access (OA)** – vaba juurdepääs internetis eelretsenseeritavatele teadusartiklitele (*gratis* või *libre*).
- * **Gratis OA** – vaba juurdepääs artiklile.
- * **Libre OA**– vaba juurdepääs artiklile koos mõnede lisakasutamisevõimalustega (need antakse enamasti CC-litsentsiga).
- * Vt nt **Directory of Open Access Journals (DOAJ)**
<http://doaj.org/>

ENNE 1992. A. LOODUD TEOSE KASUTAMINE

- * AutÕS § 88 lg 1 kohaselt **laieneb AutÕS ka nendele teostele ja autoriõigusega kaasnevate õiguste objektidele, mis on loodud enne 12. detsembrist 1992. a. (s.t. kehtiva AutÕS jõustumine).**
- * Nn **nõukogude-perioodil loodud teoste kasutamisel peab seega järgima AutÕS nõudeid** – kaitstav teos, autorsus, loa küsimine, vaba kasutus jne.

MUSEAALIDE KASUTAMINE (1)

ÜLDIST

- * **Teose kriteerium** – museaali liik, kas on kaitstava teosega tegemist.
- * **Kaitstuse tähtaeg** – kui tähtaeg on möödunud, võib vabalt kasutada (vt ka AUtÕS § 44 lg 1, § 74 lg 4 ning 88 lg 3) – autori ja esitaja nime, au ja väarikust kaitstakse tähtajatult (Justiitsministeerium).

MUSEAALIDE KASUTAMINE (2)

MUSEAALIDE “LIIGID”

- * Muuseumi kogudesse võib kuuluda 3 liiki museaale:
- * 1) autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega üldse mittekaitstavad objektid;
- * 2) autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega kaitstavad objektid, mille kaitse tähtaeg on möödunud;
- * **3) autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õigustega kaitstavad objektid, mille kaitse tähtaeg ei ole möödunud.**

MUSEAALIDE KASUTAMINE (3)

AUTORIÕIGUSEGA KAITSTAVAD MUSEAALID

- * Kui on tegemist autoriõiguse kaitse all oleva museaaliga (liik, tähtaeg), siis tuleb selle kasutamisel järgida AutÕS nõudeid.
- * Seega eseme muuseumi kogusse arvamisel tuleb lisaks üleandmis-vastuvõtmisaktile (asjaõiguslik omand) sõlmida kokkulepe ka õiguste osas (autorileping).
- * Kogus juba olevate museaalide kasutamiseks võimalusel selline kokkulepe saavutada tagantjäreli.

MuS JA KOGUDE DIGITEERIMINE (1)

- * MuS kodulehelt: “Autoriõigusega kaitstavate teoste digitaalsed kujutised on MuS-is üldsusele kättesaadavad AutÕS § 20 lg 1 p 4 alusel.”
- * AutÕS § 20 lg 1 p 4: autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on /../ muuseumil õigus oma kogusse kuuluvat teost reprodutseerida, selleks, et digiteerida kogu säilimise eesmärgil.
- * Sättes on olemas vaba kasutuse luba reprodutseerimiseks (AutÕS § 13 lg 1 p 1), kuid ei viita üldsusele kättesaadavaks tegemisele (AutÕS § 13 lg 1 p 9.1).
- * AutÕS § 20 lg 3 annab võimaluse ka teos üldsusele kättesaadavaks teha – oma kogusse kuuluva teose motiveeritud mahus üldsusele kättesaadavaks tegemine.

MuIS JA KOGUDE DIGITEERIMINE (2)

- * Lisaks konkreetse teose (museaali) õiguste omajate õigustele tuleb silmas pidada ka **musealist foto teinud fotograafi õigusi** (samas – teose originaalsuse kriteerium, õiguste üleminek töösuhtes). **Sõltumata sellest, kas digitaliseeritud objekt ise on kaitse all või mitte.**
- * Kui on **kaitstav teos**, aga luba ei ole võimalik küsida, siis on üheks võimaluseks ka **nn orbteoste regulatsiooni** alusel kasutamine.

TEOSE VABA KASUTAMINE (1)

ÜLDISED TINGIMUSED

- * AutÕS IV peatükk. Vaba kasutamise puhul tähtis teha vahet **avaldatud ja avaldamata teosel** (AutÕS § 9).
- * Alati tuleb märkida autori nimi, teos, avaldamise allikas.
- * Silmas tuleb pidada nn **3-astmelist testi** vaba kasutamise juhtude õiguspärasuse hindamisel (ainult seaduses sätestatud juhud, kasutamine peab jääma tavapärase kasutamise raamidesse, autori seaduslike huvide põhjendamatu kahjustamise keeld).
- * Muuseumide puhul oluline: **1) museaali vaba kasutamine üldsuse poolt ning 2) kasutamine muuseumi enda poolt oma kogusse kuuluvate objektide puhul.**

TEOSE VABA KASUTAMINE (2)

ÜLDSUS

- * Teose vaba reprodutseerimine **isiklikeks vajadusteks** (AutÕS § 18). Isiklikeks vajadusteks ei ole lubatud paljundada nt noote ja piiratud tiraažiga kujutava kunsti teoseid.
- * Teose vaba kasutamine **teaduslikel, hariduslikel, informatsioonilistel ja õigusemõistmise eesmärkidel** (AutÕS § 19):
 - * p 1 – tsiteerimine ja refereerimine motiveeritud mahus;
 - * p 2 - illustreeriva materjalina kasutamine õppe- ja teaduslikel eesmärkidel motiveeritud mahus;
 - * p 3 - kopeerimine õppe- ja teaduslikel eesmärkidel motiveeritud mahus haridus- ja teadusasutustes, mille tegevus ei taotle ärilisi eesmärke.

TEOSE VABA KASUTAMINE (3)

ÜLDSUS

- * AutÕS § 20.1. kohaselt on lubatud **üldsusele külastamiseks avatud kohtades alaliselt asuva arhitektuuriteose, kujutava kunsti teose, tarbekunstiteose ja fotograafiateose reprodutseerimine** ükskõik millisel viisil peale mehaanilise kontaktkopeerimise, ja selle teose kujutise üldsusele suunamine.
- * Vrdl AutÕS § 18 lg 2 p 2 – **piiratud tiraažiga kujutava kunsti teose reprodutseerimine** isiklikeks vajadusteks ei ole lubatud.

TEOSE VABA KASUTAMINE (4)

MUUSEUM

- * Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on avalikul arhiivil, muuseumil või raamatukogul õigus oma kogusse kuuluvat teost **reprodutseerida** (AutÕS § 20 lg 1 ja lg 2):
- * **Kui ei ole võimalik omandada teose uut koopiat:**
 - 1) asendada kadunud, hävinud või kasutamiskõlbmatuks muutunud teos;
 - 2) teha koopia teose säilimise tagamiseks;
 - 3) asendada mõne teise avaliku arhiivi, muuseumi või raamatukogu püsikollektsiooni kuulunud teos juhul, kui see on kadunud, hävinud või muutunud kasutamiskõlbmatuks;
- * **Muul juhul:**
 - * 1) digiteerida kogu säilitamise eesmärgil;
 - * 2) teha koopia füüsilise isiku jaoks käesoleva seaduse §-s 18 nimetatud eesmärgil;
 - * 3) teha koopia kohtu- või riigiasutuse tellimusel käesoleva seaduse § 19 punktis 6 nimetatud eesmärgil.

TEOSE VABA KASUTAMINE (5)

MUUSEUM

- * Autori nõusolekuta ja autoritasu maksmiseta on avalikul arhiivil, muuseumil või raamatukogul õigus oma kogusse kuuluvat teost **kasutada motiveeritud mahus näituse ja kogu tutvustamise eesmärgil** (AutÕS § 20 lg 3).
- * Autori nõusolekuta ja selle eest tasu maksmiseta on avalikul arhiivil, muuseumil või raamatukogul õigus kogus olevat teost **füüsilise isiku tellimusel**: 1) eriseadmete kaudu kohapeal kättesaadavaks teha; 2) individuaalseks kohapeal kasutamiseks laenutada (AutÕS § 20 lg 4)

TEOSE VABA KASUTAMINE (6)

MUUSEUM

- * **Orbteoste kasutamise regulatsioon** AutÕS §§ 27.2-27.8 (jõustus 30.10.2014). Aluseks direktiiv 2012/28/EL.
- * 1) raamat, ajakiri, ajaleht või muu kirjutisena avaldatud teos, mida talletatakse avaliku arhiivi, muuseumi, raamatukogu, teadus- ja haridusasutuse või filmi- või audiopärandi säilitamisega tegeleva asutuse kogus;
 - 2) audiovisuaalne teos või fonogramm, mida talletatakse avaliku mäluasutuse kogus;
 - 3) audiovisuaalne teos või fonogramm, mis on toodetud Eesti Rahvusringhäälingu poolt ja mida talletatakse Eesti Rahvusringhäälingu arhiivides;
 - 4) õiguste objekt, mis sisaldub punktides 1–3 nimetatud teoses või fonogrammis või moodustab selle lahutamatu osa.

TEOSE VABA KASUTAMINE (7)

MUUSEUM

- * **Hoolika otsingu läbiviimine** enne orbteoseks tunnistamist mäluasutuse poolt (AutÕS § 27.3).
- * **Pädev asutus** Eestis Justiitsministeerium, kes edastab orbteose Siseturu Ühtlustamise Ameti (OHIM) poolt loodud orbteoste andmebaasi (AutÕS § 27.4). Vt lähemalt: <https://oami.europa.eu/ohimportal/en/web/observatory/orphan-works-database>.
- * **Orbteose vaba kasutamise viisid mäluasutuse poolt** – üldsusele kättesaadavaks tegemine ja reprodutseerimine täpselt kindlaks määratud tingimustel (AutÕS § 27.6).

TEOSE VABA KASUTAMISE KOMPENSEERIMISEST

- * Teose ja teose helisalvestise **kojulaenutamine raamatukogudest** (AutÕS § 13³). Tasu jaotab sihtasutus Autorihüvitusfond, www.ahf.ee).
- * Tasu teose **reprograafilise reprodutseerimise** eest (AutÕS § 27¹). Tasu jaotab Autorihüvitusfond.
- * **Audiovisuaalse teose ja teose helisalvestise kasutamine isiklikeks vajadusteks** (AutÕS § 26, 27). Tasu kogub ja jaotab Eesti Autorite Ühing.
- * **Orbteoste kasutamise** eest teatud tingimustel (AutÕS § 27.8). Vajadusel kutsutakse kokku komisjon justiitsministri käskkirjaga.

KAITSE TÄHTAEG

- * Autoriõigus kehtib **autori kogu eluaja jooksul ja 70 aastat pärast tema surma** (AutÕS § 38 lg 1).
- * **Erisused:** ühine autorsus (AutÕS § 39), kollektiivne teos, töökohustuste korras loodud teos, audiovisuaalne teos, jätkuväljaanne (AutÕS § 41).
- * Tähtaja kulgemine algab autori surma-aastale järgneva aasta 1. jaanuarist.
- * Teose autorsust, autori nime, au ja väarikust ning teose pealkirja kaitstakse tähtajatult.

AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATE ÕIGUSTE OMAJAD

- * **AutÕS VIII peatükk.**
- * **ESITAJAL** tekivad õigused enda poolt loodud esitusele. Esitaja on näitleja, laulja, muusik, tantsija jne.
- * **FONOGRAMMITOOTJAL** tekivad õigused helisalvestisele. Tootja on füüsiline või juriidiline isik, kelle algatusel ja vastutusel toimub teose esitamisest lähtuva heli esmakordne õiguspärane salvestamine.
- * **TELEVISIOONI- JA RAADIOTEENUSE OSUTAJAL** tekivad õigused oma saatele.
- * **FILMI ESMASALVESTUSE TOOTJAL** tekivad õigused enda poolt salvestatud teoseks olevale filmile või teoseks mitteolevale kujutiste/helide salvestisele.
- * Õigused **VAREM AVALDAMATA TEOSELE, KIRJANDUSKRIITILISELE VÕI TEADUSLIKULE VÄLJAANDELE.**
- * Isikud, kes on nimetatud õigused saanud lepinguga, samuti pärijad ja õigusjärglased.

KAASNEVATE ÕIGUSTE OMAJATE ÕIGUSED

- * Õigused on **piiratumad ja konkreetsemad** kui autoritele kuuluvad õigused.
- * **Varalistest õigustest:** reprodutseerimine, üldsusele kättesaadavaks tegemine, levitamine. Esitajatel ning televisiooni- ja raadioteenuse osutajal pikem kataloog.
- * **Isiklikud õigused** tekivad vaid esitajatele (AutÕS § 66).

KAASNEVATE ÕIGUSTE OMAJATE ÕIGUSTE KAITSETÄHTAEG

- * AutÕS § 74: kaasnevad õigused kehtivad **50 aastat**:
- * **Esitaja suhtes** teose esmakordsest esitamisest arvates (fonogrammidele jäädvustatud salvestis 70 aastat).
- * **Fonogrammitootja suhtes** fonogrammi esmakordsest salvestamisest arvates (kui on selle aja jooksul õiguspäraselt avaldatud või üldsusele suunatud fonogramm, siis 70 aastat vastavast tegevusest).
- * **Televisiooni- ja raadioteenuse osutaja suhtes** saate esmakordsest edastamisest arvates.
- * **Filmi esmasalvestuse tootja suhtes** filmi esmakordsest jäädvustamisest arvates.

KAASNEVATE ÕIGUSTE OBJEKTIDE VABA KASUTAMINE

- * AutÕS § 75 kohaselt võib autoriõigusega kaasnevate õiguste objekte vabalt kasutada **samadel tingimustel ja alustel, kui teoseid:**
- * Füüsilistel isikutel oma isiklikeks vajadusteks;
- * Illustreeriva materjalina hariduslikel või teaduslikel eesmärkidel;
- * Lühikeste väljavõtetenä kasutamine päevasündmuste kajastamisel;
- * Jms.

ÕIGUSTE KOLLEKTIIVNE TEOSTAMINE

- * AutÕS IX peatükk.
- * Autorid, esitajad, fonogrammitootjad saavad oma õigusi **teostada ise või läbi vastavate ühingute**. See tähendab, et teose, fonogrammi vms kasutamiseks tuleb enamasti pöörduda loa saamiseks ja lepingu sõlmimiseks vastava kategooria õiguste omajaid esindava organisatsiooni poole.
- * Ajal, mil õiguste omaja on ühingu liige, ei saa ta ühingule üle antud õigusi ise teostada.

KOLLEKTIIVSE ESINDAMISE ORGANISATSIOONID

- * Eesti Autorite Ühing (www.eau.org).
- * Eesti Esitajate Liit (www.eel.ee).
- * Eesti Näitlejate Liit (<http://www.enliit.ee/>)
- * Eesti Fonogrammitootjate Ühing (www.efy.ee).
- * Eesti Audiovisuaalautorite Liit (<http://www.eau.org/see-on-eau/audiovisuaal-autorid/>) .

“KEO”-DIREKTIIV

- * Direktiivi 2014/26/EL tulemusena **muutuvad kollektiivse esindamise organisatsioonide (KEO) tegevust reguleerivad normid oluliselt.**
- * KEO'de **tegevuse läbipaistvust** puudutavad sätted;
- * **Piiriüleste teoste kasutamist** puudutavad sätted (nt multiterritoriaalne litsents muusikateoste) ning **õiguste omajate positsiooni parandavad** sätted;
- * KEO'de üle **järelevalve teostamist** puudutavad sätted.
- * Direktiiv peab olema Eesti õigusesse üle võetud 10.04.2016.

ÕIGUSTE KAITSE

- * **Läbirääkimised.**
- * **Lepitusmenetlus** (AutÕS § 87 lg 1 p 4 ja 4.1. ning LepS).
- * **Tsiviilõiguslikud** õiguskaitsevahendid (AutÕS § 81.7, § 85, VÕS jms).
- * **Karistusõiguslikud** õiguskaitsevahendid (KarS 14. peatükk).

INTELLEKTUAALSE OMANDI KODIFITSEERIMINE

- * Projekt algatati 2011, töögrupp kogunes esimest korda 2012 kevadel, projekti lõpp 2014 sügis.
- * Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste valdkonnas tulemuseks uus „**Autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste seaduse eelnõu**“.
- * Lähtuti õigusselguse loomisest, teadmistepõhise majanduse toetamisest, IO-d läbivast ühtlustamisest teatud küsimustes (sarnaseid õigussuhteid reguleerida sarnaselt).

ISIKLIKE ÕIGUSTE KATALOOGI PIIRAMINE

- * Probleem kehtivas õiguses – õigus teose muutmisele kui isiklik õigus (puutumatus) ja kui varaline õigus (töötlemine) tekitab vaidlusi ennekõike töösuhtes.
- * **Eelnõus isiklik õigus teose muutmiseks seostatud au ja väärikuse kahjustamisega** (nii autorite kui esitajate osas).
- * Täiendavalt lisatud eelnõu viimasesse versiooni sätted lepinguvabaduse piiramiseks autorite huvides.

ISIKLIKE ÕIGUSTE TEOSTAMINE KOLMANDA ISIKU POOLT

- * Kehtiva õiguse alusel on võimalik isiklike õigusi litsentseerida. Selgusetu, millises ulatuses võib isik anda deliktiõigusliku vormivaba nõusoleku oma õigustesse sekkumiseks.
- * Eelnõuga antakse **autorile ja esitajale võimalus loobuda oma isiklike õiguste teostamisest.** Tahteavaldus peab olema kirjalik ja piiratud ulatusega.

TÖÖSUHTES LOODUD TEOS, ARVUTIPROGRAMM JA ESITUS

- * Töösuhtes varaliste õiguste seaduse alusel üleminekuga tööandjale sisaldab kehtiv õigus põhjendamatuid erisusi.
- * Eelnõuga lähenetakse kõigile teoseliikidele ning **töösuhtes loodud esitustele sarnaselt** sätestades eelduse varaliste õiguste üleminekuks ning säilitades võimaluse kokku leppida teisiti.

NÕUDEÕIGUSE ANDMINE ÜHISAUTORILE

- * Kehtivas õiguses lähtutakse ühise autorsuse puhul sellest, et õiguste teostamine toimub ühis- või kaasautorite kokkuleppel. Probleemiks olukord, kui sellist kokkulepet ei eksisteeri.
- * Eelnõuga nähakse ette, et **ühisautoritel on õigus nõuda teistelt ühisautoritelt koos loodud teose autoriõiguste teostamist vastavalt kõigi ühisautorite huvidele.**

VABA KASUTUSE REGULATSIOONI IMPERATIIVSUS

- * Kehtivas õiguses puudub selgus, kas vaba kasutuse juhtudest kasusaamist võib lepinguga piirata.
- * Eelnõus sätestatakse, et lepingu tüüptingimus on tühine, kui see on vaba kasutamise juhtudega vastuolus.
- * Individuaalselt läbiräägitud kokkuleppega on võimalik teoste või autoriõigusega kaasnevate õiguste objektide vaba kasutust vajadusel piirata.

VABA KASUTUSE JUHTUDE LISAMINE NING TÄIENDAMINE

- * Teadustöö erandi täpsustamine **tekstitöötuse ja andmekaeve** kontekstis.
- * Õiguste objekti **juhuslik sisaldumine** muus materjalis.
- * Õiguste objekti vaba kasutamine **seadme esitlemiseks ning parandamiseks**.
- * Vaba avalik esitamine lisaks ka raamatukogudes, muuseumides ja arhiivides.

ÕIGUSTE LAIENDATUD KOLLEKTIIVNE TEOSTAMINE

- * Lisaks õiguste kohustuslikule kollektiivsele teostamisele teatud juhtudel on lisatud võimalus leppida kokku **õiguste laiendatud kollektiivses teostamises**.
- * Ilma lepinguta esindataval õiguste omajal on samad õigused, mis teistel õiguste omajatel, kelle õigusi vastav KEO teostab.
- * *Opt-out* võimalus tasakaalustava meetmena.

TÄNAN TÄHELEPANU EEST!

- * Maailma Intellektuaalse Omandi Organisatsioon: www.wipo.org
- * Euroopa Komisjon: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/digital-single-market>
- * IO kodifitseerimine Eestis: <https://ajaveeb.just.ee/intellektuaalneomand/>
- * Intellektuaalomandi ja Tehnoloogiasirde Keskus haldab veebilehte: www.autor.ee